

Б. ЦВЕТКОСКИ

ДИДАКТИЧКИ ИМПРЕСИИ ОД ПОСЕТАТА НА МЕМОРИЈАЛ- НИОТ МУЗЕЈ НА ПРВОТО ЗАСЕДАНИЕ НА АСНОМ ВО МАНАСТИРОТ ПРОХОР ПЧИНСКИ

Посетата на значајни културно-историски локалитети: споменици, спомен обележја, археолошки ископини и други остатоци и симболи на минатото има голема важност и значење во наставата по историја. Преку непосредната посета на тие знаменитости се врши не само директна опсервација ами и се создава континуирана врска и асоцијација на историското минато односно на конкретниот историски чин и настан со денешната стварност и современост. Од тоа произлегува големата дидактичка вредност на тие објекти. Тие стануваат жив интерес на ученичкото внимание во наставната работа. Апликативните впечатоци а оттука и сознанијата примени на самото место за историските настани, односно на изворот на материјалната и предметна објективизација и конкретизација, имаат силно дидактичко дејство и трајни образовно-воспитни вредности. Тоа обусловува и овозможува и висок степен на активизација и интевизирање на дидактичките чинители со што се олеснува процесот на восприемање на историската стварност.

Еден од значајните културно-историски споменици од минатото на македонскиот народ претставува манастирот Прохор Пчински. Во него на 2 август 1944 година, на Илинден, се одржа историското Прво заседание на Антифашистичкото собрание на народното ослободување на Македонија — (АСНОМ) со што значењето на овој културно-историски споменик се зголеми и актуелизира и тесно се поврза со новата историја на македонскиот народ. Од 1969 година во просторијата каде заседаваше АСНОМ е сместена музејска поставка во спомен на Првото заседание на АСНОМ. Така денес во културно-историскиот комплекс на манастирот Прохор Пчински е сместен и претставува негов најзначаен дел Меморијалниот музеј на Првото заседание на АСНОМ.

Поаѓајќи од значењето и важноста на АСНОМ во и за историјата на македонскиот народ и неговото дидактичко место и значење во образовно-воспитниот процес, решивме со група ученици да го посетиме Музејот и на лице место да изведеме комбиниран дидактички час посветен на 30 годишниот јубилеј од Првото заседание на АСНОМ, именуван „АСНОМ 1944—1974 година“.

1. Задачи и цели на посетата

Основната задача што си ја поставивме со посетата на Меморијалниот музеј на Првото заседание на АСНОМ во манастирот Прохор Пчински и во реализација на часот „АСНОМ 1944—1974 година“ беше на лице место да се запознаат учениците со самиот историски чин и со сè она што претставува комплексот Прохор Пчински, односно АСНОМ. Тука се подразбира запознавање со самиот регион (локалитетот) — Козјачијата, потоа со монументалниот културно-историски објект — манастирот Прохор Пчински и на крај со Меморијалниот музеј на Првото заседание на АСНОМ, поместен во бившата манастирска трпезарија, поточно со самата опстановка во која се одржало Заседанието и со богатата документација како музејска поставка која што е тематски подредена и овозможува дидактичка обработка на тој историски миг и велик чин и настан од македонската понова историја.

Во детерминизирањето на така обемната и комплексна задача ја зедевме предвид улогата на нагледната настава преку визуелно набљудување на објектот и документацијата која е голема и богата и затоа не предвидовме друга нагледност. Освен тоа сакавме вниманието на учениците да го свртиме и врз соодветниот објект во целина. Притоа, се применува наставниот принцип на актуелизација на настанот (чија вредност е зголемена со автентичноста и оригиналноста, односно изворноста на предметите) преку компарација со денешната наша самоуправна социјалистичка стварност. Имено, еден од изразите на таа стварност претставува самиот музеј, а и нашата посета во рамките на триесет годишниот јубилеј од АСНОМ.

Од горната поставеност на задачите произлегуваат и целите на посетата, односно часот, кои ги одредивме во следново:

— Учениците документираано (предметно, текстуелно и сликовито) да ги согледаат и сфатат:

— резултатите и успехот на четиригодишната Народно-ослободителна војна и Револуцијата, изразена и обликувана преку неколку конкретни и значајни образовно-воспитни вредности.

— Херојската борба до победата на нашата НОВ и Револуцијата со која се остварија вековните стремежи и идеали на македонскиот народ — слободата, денешната наша стварност, националната и народната сувереност, македонската државност во братската заедница со сите југословенски народи и народности и да ја гради својата заедница и иднина по своја сопствена волја врз идеалите на своето историско минато и светлиот пример на Илинден од 1903 и Илинден од 1944 година и врз револуционерната идеологија на работничката класа и нејзината авангарда Комунистичката партија на Југославија. Токму врз такви принципи се оствари и создаде една нова и по форма и по содржина национална македонска државност, Македонската федерална држава.

— Истакнување на величината на дадените жртви на оларот на победата и слободата. Истакнувајќи го херојството и пожртвуваноста на партизаните и борците, односно на сиот народ, да се развива чувството на патриотизам, т.е. љубовта кон својот народ и земја, кон својата класа, која љубов е голема до херојство и саможртва, за слобода и посреќна иднина.

— Истакнувајќи го народното, националното, македонското и народносното, да се истакне општо југословенското битие и карактер на нашата НОВ и социјалистичката револуција. Заедничката борба на сите југословенски народи и народности, под раководство на КПЈ и другарот Тито е еден од основните и битни белези на нашата револуција што е мошне јасно и реално изразена во паролата Братство и единство. Тој белег и вредност е една од најсветите и најзначајните придобивки на југословенската НОВ и Револуцијата.

— Истакнување на интернационалниот карактер и содржина на Првото заседание на АСНОМ, како израз и одраз на таквиот карактер на југословенската НОВ и Револуцијата, уште повеќе ја зголемува и проширува платформата и периметарот на тој настан и ја чини и вклопува борбата на македонскиот народ како алка во општиот и голем синџир на национално-ослободителните и револуционерни движења и борби на покорените и обесправени народи во светски размери како одлика на современата епоха.

2. Реализација на часот преку посета на Меморијалниот музеј на Првото заседание на АСНОМ во Прохор Пчински

А. Претходни подготовки за часот, односно посетата

Специфичниот карактер и комбинираниот тип и облик на часот, неговата обемна содржина и структура бара да се направи одделна и детална организација, подготовка со која ќе се постигнат максимални услови и можности за успешна реализација и за постигнување на оптимални резултати.

Во претходната постапка со учениците е спроведено неопходното повторување и обопштување на материјалот од НОВ и Револуцијата на македонскиот народ во контекстот на заедничката борба на југословенските народи и народности. Поголемо внимание обрativме на позначајните моменти што имаат допирни точки со државно-правните чинители како основни фактори во создавањето и формувањето на македонската државност остварени на Првото заседание на АСНОМ, на Илинден 1944 година.

При тоа моравме да констатираме дека сè до Првото заседание на АСНОМ македонскиот народ бил негиран, обесправуван, со обиди за негова асимилација и уништување од ненародните режими на соседните балкански држави.

Исто така мошне детално извршивме повторување и на материјалот за свикнувањето и работата на Првото заседание на АСНОМ, посебно на Преспанското советување на ЦК КПМ и на Второто заседание на АВНОЈ, потенцирајќи го нивното значење и заклучивме дека АСНОМ значи завршен чин на долговековната борба на македонскиот народ за своја национална и социјална слобода и почеток на нова етапа во историјата на македонскиот народ — социјалистичката изградба.

Стручниот дел на подготовките и организацијата на часот ги завршивме со упатување на учениците да ги согледаат придобивките од НОВ и АСНОМ и нашите остварувања во социјалистичката изградба.

Б. По врвиците на делегатите (народните претставници)

Директната реализација на часот ја почнавме со набележување и скицирање на патот (маршрутата) до манастирот Прохор Пчински. Овој пат условно го нарековме „Пат на делегатите на АСНОМ“. На овој дел од часот, кој во конкретниот случај претставува уведен дел, му посветивме посебно внимание. Посебното потенцирање на овој дел од часот се наложи од повеќе причини, а во прв ред од важноста на тој пат притоа сакajќи да ја истакнеме и автентичноста на начинот на собирањето на делегатите, односно патувањето и одењето на делегатите на Заседанието. Со истакнувањето на тој факт, часот добива поголема објективност, автентичност, конкретност и актуелност во дидактичка и не само во дидактичка смисла. Сето тоа има големо образовно-воспитно значење. Уверени во вредноста на една таква маршрута, ние ја остваривме.

Патувањето го почнавме од Куманово, градот првоборец. Во одредувањето на Куманово за собирно место, не гледавме само континуирана историска симболика, туку и автентична историска реалност. Во Куманово се собираа дел од делегатите дојдени од сите краишта на Македонија. Оттука преку конопи-

ративни врски и партизански курири тие биле префрлувани на слободната територија — Козјачкиот регион и манастирот Прохор Пчинки. Патот нè водеше низ борбената херојска Козјачија, тесно поврзана и срасната со Револуцијата уште од првите децении, со Првиот кумановски партизански одред, со херојските подвизи и смртта на народниот херој Христијан Тодоровски — Карпош. Патот е пробиен по страните на реката Пчиња, таа матна и крвава Пчиња од Револуцијата, со брз тек и шумолење како да го пренесува ехото на сверствата на окупаторот во тој крај и пеоната на херојската борба и отпор на народот од Козјачијата.

Од двете страни на реката во полите на Козјачкиот масив се расположени познатите херојски села, пунктови и бази на Револуцијата, кои воедно во времето на Заседанието биле и собирни пунктови на делегатите на Првото заседание на АСНОМ и биле крајна етапа до целта. Поминуваме и на кратко време се задржуваме во секое од тие села: Старо Нагоричане, Четирице, Челопек, Никуљане, Драгоманце, — Пелинце и Старац. Селата Пелинце и Старац, познати востанички села, биле последната станица на делегатите на Заседанието. Од тие села потоа со курири од самите села или борци од бригадите што го обезбедувале Заседанието делегатите биле префрлани кон извориштето на Пчиња каде што е расположен познатиот наш манастир Прохор Пчински во кој се одржувало Заседанието.

В. Во манастирскиот двор

Задоволни од убавата глетка што ја даваше природната средина и самиот Манастир, веднаш посакавме и побрзавме да влеземе во неговиот простран двор. Меѓутоа, нашата желба и нетрпение беше зголемено и од помислата дека стигнавме на изворот на толку значајниот историски миг и настан. Веднаш штом влеговме во дворот, седнавме на просторот помеѓу манастирската црква и конаците. Одморот го искористивме и како дидактичка и педагошка пауза, а истовремено и да се запознаеме со настаните што се одигруваа токму на тоа место во дворот за време на одржувањето на Заседанието.

Во дворот на манастирот за целото време додека се одржуваше Заседанието имаше народна веселба. Дворот вриеше од народ кој дошол од поблиските села, главно жени деца и стари, бидејќи младите се наоѓале во редовите на народната војска. Се имало впечаток дека сета Козјачија слегла во манастирот, со своето присуство уште повеќе да го зголеми тој историски миг, давајќи му свечен општо-народен карактер. Тие биле радосни и горди што учествуваат на така важен и судбоносен чин во историјата на македонскиот народ. Своето задоволство, радост и одобрување и потврдување на историскиот чин ја изра-

зиле со веселба, играње на народни ора и пеење на народни и револуционерни песни. На свечената манифестација во дворот учествувале и војниците од бригадите што го вршеле обезбедувањето, многу партиски работници од теренот, како и хорот составен од скоевци и младинци од селото Пелинце со кого дирипираше Рада Галева. Хорот бил поставен спроти салата каде се одржувало Заседанието, на специјално за тоа изграден подиум. Подалеку од црквата на другата страна од дворот биле поставени маси за јадење.

Кога завршил свечениот дел од Заседанието, во дворот излегле и делегатите и присутните гости и тие заедно со народот се вклучиле во општо-народната веселба и радост. Народната веселба продолжила повеќе денови.

Овој дел од часот го илустрираме и со разгледување на повеќе фотографии на кои се гледа радоста и воодушевеноста на собраниот народ во дворот од големиот историски чин и од историските решенија на АСНОМ.

Г. Во салата на Заседанието односно Меморијалниот музеј на Првото Заседание на АСНОМ

Влеговме во просторијата каде што се одржало Првото заседание на АСНОМ. Тоа е една не многу голема просторија, повеќе долга отколку широка. Таа просторија дотогаш била наменета за трпезарија на манастирот.

Веднаш по влегувањето дозволив на учениците слободно да ја разгледаат просторијата, со цел да се задоволи нивната љубопитност и притоа во своите мисли да се вратат за триесет години назад и да се присетат на големиот чин што тука се одиграл. Со тоа направивме и една мала пауза, т.е. педагошко-дидактички одмор. Со тоа вниманието и интересот на учениците порасна и беа создадени услови за работа.

Веднаш ученичкото внимание беше насочено кон подреденоста на салата. За да добиеме поголема сликовна прегледност, вршиме тематско поделување на просторната подреденост и тоа на предметна подреденост, декоративна уреденост и витринска поставеност.

Во предметната подреденост на салата ги ставаме масите и столовите на кои работеле работните тела на Заседанието и седеле делегатите и гостите. Во предниот дел на салата се наоѓа една подолга маса покриена со црвен чаршав, а позади неа осум столици. На оваа маса седело и работело работното претседателство избрано на Првото заседание на АСНОМ. Неговиот состав бил следниов: 1. Методија Андонов — Ченто, 2. Панко Брашнаров, 3. Емануил Чучков, 4. Бане Андреев — Ронката, 5. Ми-

хајло Апостолски, 6. Киро Петрушевски, 7. Тодор Свездин и 8. Тихомир Милошевски — Тико.

На посебна маса, подолу и десно од претседателството седеле двата секретари на Заседанието: Киро Глигоров и Веселинка Малинска.

Пред масите на работните тела биле поставени во редици манастирските столови без наслон на кои седеле гостите (во првите редови) и делегатите позади нив во останатите редови. Тоа бил предметниот амбиент на салата во која се одржало Заседание.

Што се однесува до декоративната уреденост на салата можеме да речеме дека е таа вкусно уредена и украсена. Декорацијата и од формална и од содржинска, па и од естетска гледна точка одговарала на времето, на чинот и настанот, односно на историскиот миг и имала карактер и служела како силно агитационо-пропагандно визуелно средство со одредена класна, идејна и политичка определеност која во дидактичка смисла претставува силен автентичен образовно-воспитен фактор.

Позади масата на работното претседателство на ѕидот се прикачени нашите државни и национални симболи и на нашите сојузници, односно знамињата: југословенското, македонското на Сов. Сојуз, на САД и на В. Британија. На знамињата се прикачени слики на водачите на тие народи: Тито, Сталин, Рузвелт и Черчил.

На предниот дел од масата на претседателството се наоѓа голема петокрака ѕвезда. Страничните и предниот ѕид се украсени со пароли пишани на платно. За оваа прилика ќе наведеме само дел од тие пароли:

Да живее слободна Македонија во Нова демократска федеративна Југославија!

Да живее Антифашистичкото собрание на народното ослободување на Македонија!

Да живее Илинден и неговата славна Крушевска Република!

Да живее Врховниот командант Маршал Тито!

Има пароли посветени и на нашите сојузници, на НОВ на Југославија, на КПЈ и КПМ, на АВНОЈ и други.

На десниот страничен ѕид е портретот на Гоце Делчев, со парола: Слава на Гоце Делчев, првоборец на Народноослободителната борба!

Тоа просторно уредување и декорација го обликуваат внатрешниот амбиент во којшто се одржувало Првото заседание на АСНОМ. Паѓа в очи дека амбиентот е повеќе од скроман и е израз на тогашните услови и можности.

Во две помошни простории веднаш до салата е сместена витринската поставка, односно документарната изложба на Првото заседание на АСНОМ. Тука се поместени сите акти, реше-

нија, одлуки, фотографии и други документи од Заседанието или што се во тесна врска со истото. Дел од документите се оригинални, останатите се копии, фотокопии и слично.

Д. Обработка на музејската документација

Иако е неделива и претставува една целина, за поголема прегледност и системност во дидактичка смисла, музејската поставка, односно документацијата ја поделивме на две обликувани целини: на документација од свечениот дел на Заседанието и на документација од работниот дел на Заседанието.

Покрај оваа главна документација од самото Заседание, се наоѓаат и мноштво документи од подготвителната фаза на Заседанието, како и документи за одзивот и одгласот на Заседанието. Затоа ќе тргнеме по ред и ќе ги разгледуваме и обработуваме онака како што се поместени во витрините по тематски подрачја. За појаснување уште ова: документите се главно од пишана текстурална форма и вид и фотографии. За секој документ или група документи постои појаснување.

Организаторот на музејот, содржината на музејската поставка ја објаснил со уводна легенда. Во истата е поместено едно значајно искажување на другарот Тито за суштината и карактерот на Народноослободителната војна на југословенските народи и народности.

Првото тематско подрачје има наслов: „Подготовки за образување на Антифашистичко собрание“ Од документите што се изложени се гледа дека решение за свикување на АСНОМ е донесено на Преспанското советување на ЦК КПМ, одржано на 2 август 1943 година, во близината на Отешево. Решението било резултат на поволните услови и големите успеси на народноослободителното движење во Македонија и перспективата која овозможувала конечна победа.

Во согласност со горната одлука е формиран акционен народноослободителен комитет во септември 1943 година како орган на Народноослободителниот фронт за политичко мобилизирање на масите во Македонија. Пред нас е „Прогласот на акциониот народноослободителен комитет“ во кој се изнесува платформата на НОФ на Македонија.

Еден месец подоцна и Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија издаде „Манифест до македонскиот народ.“ Манифестот претставува програмски документ во кој се изложени целите и карактерот на НОВ. Еден ученик чита делови од Манифестот.

Во ова подрачје има и неколку писма од и до Кузман Јосифовски — Питу, одговорен член на ЦК КПМ за свикување на АСНОМ.

Во второто тематско подрачје се поместени поважни документи од Второто заседание на АВНОЈ. Во новата државна заедница Федеративна Југославија, за прв пат во својата историја Македонија е призната и прогласена за самостојна суверена и рамноправна федерална единица со кое македонскиот народ и нација доби државно-правно признание. Овде се поместени повеќе радиотраими од Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија со кои се одредени членови од Македонија во највисоките тела на АВНОЈ. Тука се поместени и поважните решенија на Второто заседание на АВНОЈ.

Третото тематско подрачје ги опфаќа документите за создавањето и работата на Иницијативниот одбор за свикнување на АСНОМ. Иницијативниот одбор бил формиран непосредно пред Второто заседание на АВНОЈ, со задача да ги изврши сите подготовки за свикнување на Првото заседание на АСНОМ. Од изложената документација јасно се гледа дека покрај горната задача Иницијативниот одбор вршел и други работи, имено тој до свикнувањето на Првото заседание на АСНОМ бил највисоко претставничко тело на НОФ на Македонија и вршел законодавна и извршна власт во Македонија. Иницијативниот одбор отпрвин се состоел од 9 членови, покасно бил проширен. Заслужува внимание „Писмото на Иницијативниот одбор за свикнување на АСНОМ“, испратено до сите Народноослободителни одбори, за избирање на градски, селски, околиски и окружни одбори и избор на делегати за Првото заседание на АСНОМ од март 1944 година. Тука се поместени и повеќе фотографии на членови на Иницијативниот одбор, записници од седниците на Одборот и друго.

Четвртото тематско подрачје ги содржи документите од непосредните подготовки за свикнување на Првото заседание на АСНОМ. Тука се поместени повеќе полномоштва на делегатите избрани за Заседанието, списоци на делегатите од одделни места, оперативни зони и органи и организации и воени единици.

Со еден информативен текст поместен во ова подрачје се истакнува дека непосредно пред одржувањето на Првото заседание на АСНОМ на територијата на Македонија имало широка мрежа на НО одбори, органи на новата народна власт. Истакната е цифрата на преку 500 Народноослободителни одбори. Тоа е илустрирано и со карта на Македонија на која е претставена мрежата на НО одбори.

Петтото тематско подрачје ги содржи скоро сите материјали, документи од самото Прво заседание на АСНОМ, односно од неговиот свечен дел. Оваа документација на мошне прегледен и сликовит начин го претставува доаѓањето на делегатите и тостите на Заседанието, веселбата на народот во дворот на

манастирот, фотографии на делегати, гости, групи на борци и народ итн. Потоа, тука се сите документи од самиот свечен чин на отворањето на собранието, поздравните телеграми, поздравните говори и главните реферати поднесени во тој дел. Се разбира, сето тоа е илустрирано и со фотографии.

Од аспект на нашиот приод во разгледувањето на темата потребно е да се задржиме на следните констатации и документи:

Првото заседание на АСНОМ се одржа во манастирот Прохор Пчински, на 2 август 1944 година, на годишнината од Илинденското востание. Илинден 1944 година не е случајна коинциденција и формална симболика туку историска и закономерна асоцијација и суштинска реалност. Со работа почна во попладневните часови и работеше цела ноќ. На Заседанието со легитимно решавачко право присуствувале 122 претставници на македонскиот народ од трите дела на Македонија. На Заседанието присуствувал и делегатот на Врховниот штаб на НОВ и ПО на Југославија и ЦК КПЈ Светозар Вукмановиќ — Темпо и повеќе гости. На Заседанието АСНОМ се конституира за највисоко претставничко изборно, законодавно и извршно тело на Федерална Македонија и на основа сувереното право и желба на македонскиот народ ги усвои одлуките на Второто заседание на АВНОЈ и го прокламира создавањето на македонската државност, односно македонската држава, како федерална единка во рамките на Нова Федеративна Југославија.

Првото заседание на АСНОМ го отворил најстариот член на Иницијативниот одбор Панко Брашнаров, учител од Титов Велес, а потоа се прочитани поздравните телеграми испратени до Заседанието. Сите тие се овде пред нас. Ја читаме поздравната телеграма од другарот Тито и од АВНОЈ. Потоа ги гледаме телеграмите испратени од Заседанието до Тито, АВНОЈ до водачите на сојузниците и др.

Потоа следуваат поздравните говори поднесени на Заседанието. Прв го поздравил Заседанието Светозар Вукмановиќ — Темпо. Читаме делови од неговиот поздрав. Потоа Заседанието го поздравил Живојин Николиќ — Брчко, од името на Главниот штаб на Србија, мајорот Сричка, од името на сојузничките мисии при Главниот штаб на Македонија; Мара Нацева, од името на АФЖ; Лиљана Чаловска од името на НОМСМ и Боро Чушкар од името на борците на Третата НОУ бригада.

Во ова тематско подрачје се сместени и трите поднесени реферати: — Извештај на Иницијативниот одбор за својата работа од формирањето до Првото заседание на АСНОМ; Реферат на Иницијативниот одбор „Народно демократската власт во Македонија“; и Реферат на Иницијативниот одбор „Борба против окупаторот.

Со учениците читаме однапред одредени делови од посочените документи.

Шестото тематско подрачје ги опфаќа сите поважни одлуки, решенија и прогласи донесени на Првото заседание на АСНОМ. Тука заради континуитет има и документација донесена покасно од органите на АСНОМ. Фактички од изложената документација може да се види дека АСНОМ како највисоко претставничко, законодавно и извршно тело на Македонската федерална држава, пободно и полноправно ги донесло и своите први конститутивни и законодавни акти. Документите во ова подрачје всушност претставуваат смисла, содржина и самата суштина на АСНОМ. Со тие државно-правни акти *de facto* и *de jure* беа удрени темелите на македонската државност, односно се конституира Македонската федерална држава во рамките на Нова Федеративна Југославија. Со тоа се остварија вековните идеали и стремежи и цели на ослободителната борба на македонскиот народ. Донесувањето и утврдувањето и усвојувањето на тие акти ја чини содржината на вториот дел на Заседанието, односно неговиот работен дел.

Нашето внимание го задржуваме на следните документи:

— Решение за прогласување на АСНОМ за врховно законодавно и извршно народно претставително тело.

— Декларација за основните права на граѓаните на демократска федерална Македонија.

— Решение за воведување на македонскиот јазик како службен јазик во македонската држава.

— Правилник за работа на АСНОМ.

— Решение за оддавање признание на благодарност на НОВ и ПО на Македонија.

— Решение за прогласување на Илинден — 2 август за народен државен празник на македонската држава.

— Членови на Президиумот на АСНОМ, и други решенија.

Посебно внимание обртивме на Манифестот од Првото заседание на АСНОМ под наслов: „Удрени се темелите на Македонската федерална држава во Нова демократска федеративна Југославија“. Од Манифестот читаме одделни делови кои ја афирмираат работата, решенијата и одлуките на Првото заседание на АСНОМ.

Во наредните неколку тематски подрачја поместени се разни документи и написи од кои се гледа одзивот и одгласот на решенијата и одлуките донесени на Заседанието во тогашниот партиски, младински, женски и бригаден печат. Потоа, одразот на Одлуките и решенијата на АСНОМ во југословенскиот печат. Поместени се и материјали што сведочат за борбата на воените единици во Македонија во чест на Првото заседание на

АСНОМ. На крај е поместен првиот македонски устав од 1946 година, како еден од актите во натамошната изградба на македонската државност, т.е. на Македонската федерална држава во Федеративна Народна Република Југославија.

На крајот, завршувајќи ја посетата на Меморијалниот музеј на Првото заседание на АСНОМ, направивме неколку фотографии за пополнување на училишниот албум и своите историски албуми и збирки и извлековме соодветни дидактички заклучоци, констатирајќи дека вакви посети на изворите на нашата историја се корисни и имаат силно образовно-воспитно дејство и корисно идејно-политичко влијание.